

SURİYE’NİN NORMALLEŞME SÜRECİ İŞLİYOR MU?

“

Suriye topraklarının yaklaşık üçte ikilik kısmı üzerinde kontrol sağlayan Esad rejimi, yeniden uluslararası sisteme entegre olmak adına Arap ülkeleri başta olmak üzere birçok ülke ile ilişkileri normalleştirme girişimlerine hız vermiştir.

”

Hamza Haşıl

Araştırma Asistanı, ORSAM

Beşar Esad liderliğindeki Suriye yönetimi, 2011 yılında patlak veren krizde sivil halka yönelik şiddet politikası takip etmiştir. Şam, buna bağlı olarak uluslararası kamuoyu tarafından yoğun eleştiriye maruz kalmış ve sonrasında krizin silahlı çatışmaya evrilmesi ile uluslararası sistemin dışına itilmeye başlamıştır. Başta Arap ülkeleri olmak üzere birçok ülke Şam yönetimi ile ilişkileri tamamen kesme ya da asgari seviyeye indirme yoluna gitmiştir. İç savaşın ilk yıllarında muhaliflerin çatı yapılanmaları birçok ülke tarafından muhatap

olarak alınmış ve Esad’ın Suriye’nin geleceği üzerinde hak sahibi olmadığı vurgulanmıştır. Krizin başlangıcından itibaren İran’ın rejime verdiği açık destek ve Rusya’nın rejim saflarında savaşa dâhil olması, Şam yönetiminin ayakta kalmasını sağladığı gibi Suriye’nin büyük bir bölümünde saha hâkimiyeti kurmasını da beraberinde getirmiştir. Suriye topraklarının yaklaşık üçte ikilik kısmı üzerinde kontrol sağlayan Esad rejimi, ye-

niden uluslararası sisteme entegre olmak adına Arap ülkeleri başta olmak üzere birçok ülke ile ilişkileri normalleştirme girişimlerine hız vermiştir.

Dış İlişkileri Normalleştirme Girişimleri

Şam yönetiminin normalleşme girişimlerinde komşu ülkeler öncelikli konumda olmuştur.

“

Normalleşmenin temel amacı siyasi meşruiyet sağlama gibi gözükse de sürecin ana motivasyon kaynaklarından biri ekonomik ilişkilerin geliştirilmesidir. Eylül 2018’de Cabir-Nasib Sınır Kapısı açılarak Lübnan ile ilişkiler geliştirilmiştir. Sınır kapısının milyarlarca dolarlık bir ticaret kapasitesine sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda Şam yönetiminin bu hamlesinin altında yatan temel motivasyonun ekonomik çıkar olduğu anlaşılacaktır.

”

Bu noktada Irak, Lübnan ve Ürdün ile yakın temas kurulmaya baş-

lanmıştır. Normalleşmenin temel amacı siyasi meşruiyet sağlama gibi gözükse de sürecin ana motivasyon kaynaklarından biri ekonomik ilişkilerin geliştirilmesidir. Eylül 2018’de Cabir-Nasib Sınır Kapısı açılarak Lübnan ile ilişkiler geliştirilmiştir. Sınır kapısının milyarlarca dolarlık bir ticaret kapasitesine sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda Şam yönetiminin bu hamlesinin altında yatan temel motivasyonun ekonomik çıkar olduğu anlaşılacaktır. Normalleşme girişimlerinin güvenlikle ilgili hedefleri de vardır. IŞİD kalıntılarının hem Irak hem de Suriye’de varlık göstermesi iki ülke arasında zorunlu iş birliğine gidilmesini gerektirmiş ve Esad rejimi ile Irak merkezî yönetimi arasında ikili ilişkiler yeniden kurulmaya başlanmıştır.

İç savaşın en büyük sonuçlarından olan mülteci krizi, Şam yönetiminin komşu ülkelerle anlaşmazlıklarını derinleştiren bir durum yaratmıştır. Bu durumun yarattığı olumsuz havayı dağıtmak isteyen Şam yönetimi, birçok alanda iş birliği yaptığı Lübnan ile ilişkileri geliştirmek adına mülteciler için geri kabul anlaşması yapmıştır. Böylece Lübnan’da yaşamlarını sürdüren bazı Suriyeli mülteciler ülkelerine dönmeye başlamıştır.

Şam yönetiminin ilişkileri normalleştirme girişimleri Aralık 2018’de en yoğun dönemine ulaşmıştır. Eski Sudan Cumhurbaşkanı Ömer el-Beşir, Şam’ı ziyaret eden ilk Arap devlet başkanı olurken Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn Şam’daki büyükelçiliklerini yeniden açtıklarını duyurmuşlardır. Aynı dönemde Irak’tan yapılan açıklamada Arap Birliği’ndeki üyeliği askıya alınan Suriye’nin yeniden birliğe kabul edilmesinin desteklendiği belirtilmiştir. Buna ek olarak; Fas, Lübnan, Tunus ve Mısır Dışişleri Bakanlıkları da aynı yönde çağrıda bulunmuşlardır. Bu çağrılarının ertesinde Ürdün Dışişleri Bakanlığı, Süfyan el-Kudah’ı Ocak 2019’da Şam Büyükelçiliğine maslahatgüzar olarak atadığını duyurmuştur. Ayrıca Kasım 2011’den itibaren Arap Birliği’ndeki üyeliği askıya alınan Suriye, aradan ge-

çen yaklaşık 8 yıldan sonra Mart 2019'da Amman'da toplanan Arap Parlamentosu Zirvesi'ne temsilci göndermiştir. Bu gelişmeler Şam yönetimine siyasi meşruiyet anlamında bazı avantajlar sağlarken ekonomik ilişkilerin yeniden canlanmasının da önünü açmıştır. Bu noktada, 2018'in son ayları Şam yönetiminin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini iyileştirmeye başladığı bir dönem olarak da tanımlanabilir. Aralık 2018'de Tunus ile sivil havacılık alanında yapılan anlaşma iki ülke arasında doğrudan uçuşların yeniden başlamasını sağlamıştır. BAE ise Ocak 2019'da Abu Dabi'de BAE-Suriye Özel Sektör Forumu'nu düzenleyerek Şam yönetimi ile ilişkilerin geliştirilmesini hedeflemiştir. Ayrıca, Ağustos 2019'da Şam'da düzenlenen 61. Uluslararası Şam Ticaret Fuarı'na BAE'den 40'tan fazla iş adamı katılım göstermiştir. Şam yönetimi ile Mısır arasında da 2018 yılında endüstri, tarım ve kültürel alanlarda iş birlikleri geliştirilmiştir. Bunlara ek olarak, Mısır ile askeri alanlarda ve istihbarat noktasında iş birlikleri yapılmıştır. 22 Aralık 2018'de Şam yönetiminin Ulusal Güvenlik Dairesi Başkanı Ali Memlük ile Mısır İstihbarat Şefi General Abbas Kamil arasında Kahire'de görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme, Ali Memlük'ün 2016'dan sonra Kahire'de yaptığı ikinci görüşme olmuştur.

Arap ülkelerinin yanı sıra Batılı bazı ülkeler de Şam yönetimi ile ilişkileri normalleştirme yoluna gitmiştir. Suriye krizinin Avrupa'da yarattığı mülteci sorunu, Avrupalı bazı ülkelerin Esad rejimi ile ilişkilerin normalleştirilmesi çağrısı

yapmasına sebep olmuştur. İtalya, Macaristan ve Polonya gibi ülkeler tehdit olarak gördükleri mülteci problemini çözmek için Esad rejimi ile iyi ilişkiler kurulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Çekya ve Beyaz Rusya ise Şam yönetimine insani yardım göndermeye devam etmişlerdir. Bunların dışında, Fransa ve Kanada'dan turist kabilelerinin Şam yönetiminin kontrolü altındaki tarihi alanlara ziyaretler düzenlemeleri Esad rejiminin normalleşme hamlelerinin kültürel boyutu olarak değerlendirilebilir.

Sezar Yasası'nın Normalleşme Sürecine Etkisi

Şam yönetiminin uluslararası sisteme yeniden entegre olmak adına diğer ülkelerle ilişkileri normalleştirme girişimleri 17 Haziran 2020'de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından yürürlüğe konulan Sezar Suriye Sivil Koruma Yasası ile büyük oranda sekteye uğramıştır. Sezar Yasası, Suriye

yönetimine bugüne kadar uygulanan yaptırımlardan farklı olarak Şam ile ticari veya askeri anlamda ilişkisi olan şahıs ve şirketlere de yaptırım uygulanmasını içermektedir. Dolayısıyla rejimle ilişkileri geliştirme adına diplomatik adımlar atan ve ekonomik iş birlikleri geliştiren ülkeler geri adım atmak veya süreçleri dondurmak zorunluluğu hissetmiştir. ABD Dışişleri ve Hazine Bakanlıkları tarafından ilk yaptırım listesine alınan 39 kişiye ek olarak Temmuz 2020'de bu listeye 14 kişi daha eklenmiştir. Yaptırım listesindekilerin büyük oranda Esad ailesi mensupları veya çok yakın ilişkide oldukları Suriyeli kişi ve kurumlar oldukları görüldü de listenin genişletilmesinin ve Esad ile iş birliği içinde olan diğer ülke vatandaşlarını da kapsamının önünde hukuki bir engel bulunmamaktadır. Bu potansiyel risk, Şam yönetimi ile iyi ilişkiler kurmak isteyen ülkelerin daha temkinli hareket etmesini ve dolayısıyla normalleşme sürecinin yavaşlamasını beraberinde getirmiştir.

Sezar Yasası'nın yürürlüğe girmesi Şam yönetiminin ilişkileri normalleştirme stratejisine büyük zarar vermiş olsa da bazı ülkeler rejim ile iş birliği içine girmeye devam etmiştir. İç savaşın doğrudan tarafı olan ve Esad'ın en önemli müttefikleri konumundaki Rusya ve İran rejim ile ilişkilerini aynı düzlemde devam ettirmişlerdir. Suriye'nin yeniden yapılanması sürecinde aktif rol alması beklenen bu iki ülkenin Sezar Yasası'nı dik-kate almayarak ilişkilerini sürdürmeleri sürpriz bir gelişme olarak değerlendirilemez. Bununla birlikte, Umman Sultanlığı'nın 5 Ekim

2020'de Turki Mahmud el-Busaidi'yi Şam'a büyükelçi olarak atması zamanlama açısından beklenmedik bir gelişme olmuştur. Umman, dış

politikasındaki "pozitif tarafsızlık" ilkesi doğrultusunda hareket ederek Şam yönetimi ile ilişkilerini hiçbir zaman kesmemiş ve Maskat'tan Şam'a bakanlık düzeyinde ziyaretler gerçekleşmiştir. İkili ilişkiler diplomatik ve ekonomik düzeyde kesintisiz olarak devam etmiştir. Umman'ın Suriye politikasındaki bu sürekliliğe bakıldığında Şam'a büyükelçi atması anlaşılabilir bir durumdur. Fakat ABD'nin Sezar Yasası'nı uygulamaya koyduğu ve yaptırım listesine yeni kişilerin eklendiği bir dönemde Umman'ın attığı bu adım zam-anlama açısından sürprizdir. Umman'ın bu hamlesine ABD tarafından nasıl bir cevap verileceği Suriye rejimi ile ilişkileri normalleştirmek isteyen üçüncü ülkeler için örnek teşkil edebilir. Diğer bir ifadeyle bu gelişme sonrasında Umman'a ait bazı kişi veya kurumların ABD tarafından yaptırım listesine alınmaması durumunda yasanın caydırıcılığı sorgulanmaya başlanabilir. Böyle bir gelişme, ABD için prestij kaybı olacağı gibi Esad rejimi için normalleşme noktasında yeni fırsatları beraberinde getirecektir. ■

BAE, son 2 yıldır Esed rejimi ile yoğun bir iş birliği içinde

Bölgesel nüfuzunu kaybetmeme uğruna demokratik rejimlere karşı darbecilere destek veren Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), son 2 yıldır Esed rejimi ile de iş birliği sürdürüyor

Silah ithalatının yaklaşık yüzde 60'ını ABD'den temin eden BAE, bölgede Washington yönetiminin önemli müttefiklerinden birisi kabul ediliyor. Ancak BAE, ABD'nin tüm uyarılarına rağmen Esed rejimi ile ilişkilerini bariz bir şekilde geliştiriyor

27 Aralık 2018

BAE, 27 Aralık'ta yaklaşık 7 yıldır kapalı olan Şam Büyükelçiliğini Suriye rejimi ile normalleşme hedefi altında yeniden açtı

Ağustos 2019

BAE, ABD'nin tüm uyarılarına rağmen 40 kişilik bir iş insanı heyetini Şam'daki bir iş fuarına gönderdi

Mart 2020

Abu Dabi Velihaht Prensi Muhammed bin Zayed Al Nahyan, 27 Mart'ta Twitter hesabı üzerinden uzun yıllardan sonra ilk defa yeni tip koronavirüs (Kovid-19) bahanesiyle Beşar Esed ile telefon görüşmesi gerçekleştirdiğini kamuoyu ile paylaştı

Nisan 2020

Londra merkezli Middle East Eye (MEE), 8 Nisan'da yayınladığı bir haberinde, Al Nahyan'ın, Esed rejimine, Türkiye ve Rusya'nın Idlib'de 6 Mart'ta yaptığı ateşkese bozması için 3 milyar dolarlık teklifi bulunduğunu ifade etti

Haziran 2020

Fransız merkezli Orient XXI haber ve araştırma portalı, 23 Haziran'da yayınladığı araştırma raporuna göre,

BAE Esed rejimine ait istihbarat memurları ve mühendislerine 2 ila 12 aylık eğitimler veriyor

ABD'nin Suriye Özel Temsilcisi Büyükelçi James Jeffrey, 18 Haziran'da yaptığı açıklamada BAE'nin Beşar Esed rejimi ile ilişkilerini normalleştirme çabalarına devam etmesi durumunda ABD Kongresi'nde yeni kabul edilen "Sezar Yasası" kapsamında yaptırımlara maruz kalabileceği uyarısında bulundu

06.07.2020

